

За добробит заједнице, избор кључних праваца развоја и одговарајућих пројеката требало би усагласити са капацитетима државе и друштва да планиране активности спроведу у складу са интересима грађана, на начин где би позитивни ефекти били значајни, а негативни ефекти прихватљиви. Ко год је у могућности, ко год је експлицитно задужен или имплицитно позван, требало би да сагледа релевантне компетенције државе и друштва и да, у складу са својим могућностима, ради на њиховом унапређењу. У случају где се покаже да компетенције државе и друштва не гарантују реализацију планираних пројеката у корист грађана, требало би сугерисати одлагање даљих корака до достизања потребних компетенција.

Увећани интерес других земаља за експлоатацију минералних ресурса у Србији, вишеструко увећање инвестиција у рударење током претходних година, медијска присутност и финансијски утицај рударских компанија са обе стране глобалних подела и енергично залагање власти и домаћих интересних група за рударење указују да се отварање нових рудника и постројења за прераду руде разматра као један од кључних праваца развоја Србије. Инвеститори са седиштем изван Србије не презају од рударских подухвата у зони кључних водоносних система, који су од великог значаја за будућност Србије. Стога је потребно утврдити постоје ли компетенције државе и друштва се планирана експлоатација минералних ресурса обави у складу са друштвеним интересом. Међу важним показатељима који утичу на ниво компетентности су

- Досадашња искуства и ефекти рударења у Србији;
- Процена ефеката нових пројеката и њихов утицај на окружење и на буџет државе;
- Ефикасност закона у заштити друштвеног интереса у односу на интересе инвеститора;
- Доследност у примени законских одредби, регулативе, надзора и предвиђених санкција;
- Функционалност друштвених институција од значаја за предметна питања;
- Благовремено, објективно и потпуно информисање јавности;
- Транспарентност у уговарању и обављању послова од јавног значаја;
- Могућност грађана да артикулишу свој интерес и да утичу на кључне одлуке.

Расположива сазнања о наведеним показатељима не показују да држава и друштво поседују довољне компетенције које би осигурале реализацију планираних рударских пројеката у складу са дугорочним друштвеним интересом, док мишљење научних институција¹ и закључци научних радова^{2,3} указују на значајне ризике⁴. У датим околностима, реализација пројеката би погодовала интересима приватних компанија и ужих интересних група, али би значајно угрозила интересе грађана Србије и не би допринела ширем друштвеном интересу оживљавања институција, демократских процеса, друштвене синтезе, дијалога и стабилности.

Наведене чињенице представљају довољан разлог да се на локацији Јадар и на свим локацијама у зонама кључних водоносних система и у зонама пољопривредног земљишта од великог значаја обуставе планови, активности и пројекти експлоатације минералних ресурса. Планирање и реализацију пројеката експлоатације минералних ресурса на преосталим локацијама треба одложити све док се не оснаже компетенције државе, друштва, струке и привреде за спровођење предметних пројеката на начин који би у већој мери био у складу са друштвеним интересима.

¹ Став Академије инжењерских наука Србије (АИНС) о реализацији просторног плана посебне намене за експлоатацију и прераду минерала јадарита 'Јадар', 4. новембар 2021. године

² Подробније образложење поткрепљено подацима и ставовима преузетим из 24 релевантне референце - <http://vukosavic.etf.rs/Sazetak.pdf>

³ Dragana Đorđević, Jovan M. Tadić, Branimir Grgur, Ratko Ristić, Sanja Sakan, Jelena Brezjanović, Vladimir Stevanović, Bogdan Šolaja, „The influence of exploration activities of a potential lithium mine to the environment in Western Serbia,” *Scientific Report* 14, 17090 (2024).

⁴ САНУ, зборник радова са научног скупа „Пројекат Јадар - шта је познато”, Београд, 2021.